

УДК 343.241

DOI <https://doi.org/10.32782/2409-4544/2021-1/11>

ЗАСТОСУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ПОКАРАНЬ У МІЖНАРОДНОМУ ПЕНІТЕНЦІАРНОМУ ПРАВІ

Градецький Андрій Вікторович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри службово-бойового застосування Національної гвардії України
Національної академії Національної гвардії України
ORCID ID: 0000-0002-1039-4635

У статті проаналізовано міжнародні стандарти щодо застосування кримінально-правових заходів, не пов'язаних із позбавленням волі. У процесі запобігання злочинності попереджувальне значення покарання визначається не його жорстокістю, а його невідворотністю, а покарання суворіше, ніж заслуговує засуджений, підживляє переконаність у його справедливості. Негативні соціально-економічні, моральні, психологічні, демографічні та медичні наслідки доводять, що позбавлення волі не є кращим засобом боротьби зі злочинністю. З'ясовано, що всі види альтернативних покарань, які застосовуються у зарубіжних державах, можна поділити на кілька груп: а) покарання, пов'язані з матеріальним впливом на засудженого; б) санкції, що не передбачають нагляд і контроль; в) покарання, пов'язані зі здійсненням контролю за засудженими з боку спеціальних органів. Передумови запровадження альтернативних позбавленню волі покарань: низька ефективність тюремного ув'язнення, антигуманний характер позбавлення волі, економічна обґрунтованість застосування альтернатив.

Найбільш комплексним міжнародним документом у сфері альтернатив тюремного ув'язнення є Токійські правила, у яких передбачено широкий діапазон заходів, альтернативних тюремному ув'язненню.

Зазначено, що впровадження альтернативних покарань не тільки залежить від соціально-правових явищ і багатьох неправових обставин (економіки, соціальної структури суспільства, державного ладу і т. п.), але і відображає політику держави у сфері боротьби зі злочинністю на конкретному історичному етапі.

Високі показники рецидивної злочинності серед осіб, котрі раніше відбували покарання у пенітенціарних установах, значна матеріальна витратність системи виправних установ засвідчують необхідність провадження наукових досліджень, результати яких сприятимуть вдосконаленню кримінального та кримінально-виконавчого законодавства і практики їх застосування, спрямованих на зниження репресивності та гуманізацію, на розвиток альтернативних позбавленню волі видів покарань.

Ключові слова: гуманізація, пенітенціарна установа, засудженні, мета покарання, кримінальне покарання, альтернативні покарання.

Hradetskyi Andrii. The use of alternative sanctions in international penitentiary law

The article analyses international standards of using alternative non-custodial sanctions. In the process of crime prevention the preventive value of punishment is determined not by its cruelty, but by its inevitability. The punishment more severe than the convict deserves, undermines the faith in its justice. Negative socio-economic, moral, psychological, demographic and medical consequences prove that imprisonment is not the best way in combating the crime.

It was found that all types of alternative sanctions used in foreign countries can be divided into several groups: a) sanctions related to the material influence on the convict; b) sanctions that do not provide for supervision and control; c) sanctions related to the exercise of control over convicts by special bodies.

Preconditions for the introducing of alternatives to imprisonment are: low efficiency of imprisonment, inhumane nature of imprisonment, economic feasibility of alternatives. The essence of alternative punishments is to try to restore social justice, violated by the crime within society itself, without subjecting the offender to the measures of criminal jurisdiction.

The most comprehensive international instrument in the field of alternatives to imprisonment is the Tokyo Rules, which provide for a wide range of alternatives to imprisonment. It is noted

that the introduction of alternative punishments depends not only on socio-legal phenomena and many non-legal circumstances (economy, social structure of society, state system, etc.), but also reflects the state policy in the fight against crime at a particular historical stage.

High rates of recidivism among persons previously serving sentences in penitentiary institutions, significant material costs of the penitentiary system indicate the need for research, the results of which will improve criminal and penitentiary legislation and practices aimed at reducing repression and humanization, development of alternative types of imprisonment.

Key words: *humanization, penitentiary institution, prisoners, purpose of the penalty, criminal offence, non-custodial sanctions.*

Постановка проблеми. Здавна у суспільстві актуальним є питання подолання злочинності. Філософи, історики, юристи різних епох замислювалися над тим, які дії вважати злочином, у чому полягає сутність покарання, його мета і запобіжний вплив.

Тривалий час у кримінальній політиці держав панувала концепція, згідно з якою застосування покарання у виді позбавлення волі здатне позитивно вплинути на зниження рівня злочинності [1, с. 3].

Покарання у вигляді позбавлення волі засноване на презумпції того, що особа, котра вчинила злочин, цінює особисту свободу понад усе, і загроза тюремного ув'язнення є фактором, який утримує її від вчинення злочину, однак практичний досвід свідчить про те, що стримуючий ефект ізоляції особи від суспільства мінімальний. Більш того, тюремне ув'язнення негативно впливає як на осіб, котрі вчинили злочин, так і на суспільство загалом, тому що для засуджених пенітенціарні установи є найчастіше «школою злочинності», а недостатньо розвинена система реабілітації й адаптації після звільнення також не сприяє ефективному процесу повернення у суспільство [2, с. 9].

Із середини ХХ ст. визначився тренд на гуманізацію кримінальної відповідальності, але, на жаль, і дотепер серед значної частини суспільства та навіть працівників судових і правоохоронних органів існує глибоко помилкова думка про те, що тільки шляхом посилювання каральних заходів впливу на злочинців можна успішно вирішити соціальну проблему боротьби зі злочинністю. Подібні уявлення призводять до необґрунтовано широкого застосування позбавлення волі, навіть у тих випадках, коли мета покарання може бути з успіхом досягнута за допомогою інших, менш суворих видів покарання. У про-

цесі запобігання злочинності попереджувальне значення покарання визначається зовсім не жорстокістю, а його невідворотністю, а покарання суворіше, ніж заслуговує засуджений, підриває переконаність у його справедливості [1, с. 5].

Високі показники рецидивної злочинності серед осіб, котрі раніше відбували покарання у пенітенціарних установах, значна матеріальна витратність системи виправних установ засвідчують необхідність провадження наукових досліджень, результати яких сприятимуть вдосконаленню кримінального та кримінально-виконавчого законодавства і практики їх застосування, спрямованих на зниження репресивності та гуманізацію, на розвиток альтернативних позбавленню волі видів покарань.

Аналіз публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми. Проблеми призначення та виконання кримінальних покарань, соціальної адаптації осіб, які відбули кримінальне покарання, а також питання альтернативних покарань і міжнародно-правових стандартів їх застосування досліджувалися у роботах багатьох науковців: П.П. Андрушка, Л.В. Багрій-Шахматова, М.І. Бажанова, О.М. Бандурки, В.І. Борисова, А.П. Закалюка, О.М. Костенка, О.С. Міхліна, І.М. Гальперіна, В.О. Глушкова, В.В. Голіни, Т.А. Денисової, О.М. Джужи, В.М. Дрьоміна, О.І. Зубкова, С.І. Комарицького, В.Т. Малярєнка, П.П. Михайленка, В.О. Навроцького, В.В. Сташиса, В.М. Трубникова, В.Я. Тація та інших вчених.

Метою статті є дослідження міжнародних стандартів застосування кримінально-правових заходів, не пов'язаних із позбавленням волі (альтернативних покарань), визначення перспектив їх реалізації у правозастосовчій практиці.

Виклад основного матеріалу. Понад 11 млн людей перебувають зараз

у в'язницях по всьому світу. Відомо, що у 102 державах і територіях завантаженість в'язниць становить понад 110%, ще у 22 – понад 200%. Найвища абсолютна кількість ув'язнених у світі – у Сполучених Штатах Америки, там у пенітенціарних установах утримується 2,1 млн чоловік, 655 на 100 000 населення країни. Друге за чисельністю тюремне населення у світі – у Китаї, там 1,7 млн в'язнів. Далі йде Бразилія, де згідно з даними за 2019 р. чисельність тюремного населення становить 760 тис. осіб [3].

Наукові дослідження переконливо вказують на відсутність зв'язку між кількістю засуджених до позбавлення волі та рівнем злочинності у суспільстві, а негативні соціально-економічні, моральні, психологічні, демографічні та медичні наслідки доводять, що позбавлення волі не є кращим засобом боротьби зі злочинністю. Крім того, переповненість виправних установ – це потенційна загроза життю, враховуючи ті серйозні проблеми з охороною здоров'я, що пов'язані з поганими умовами утримання засуджених. Пандемія коронавірусу, що триває з 2019 р., ускладнює зазначену проблему.

З метою не порушення найвищих цінностей людини, її прав, свобод, інтересів багато країн світу запровадили у Кримінальний і Кримінально-виконавчий кодекси покарання, альтернативні позбавленню волі, застосування яких, як показав час, є найбільш гуманним і виправданим засобом, що сприяє досягненню мети покарання [4, с. 154–156].

Альтернативні кримінальні покарання – це кримінально-правові форми реагування держави на злочин, що містять каральні властивості для засудженого, не пов'язані з ізоляцією його від суспільства та порушенням соціальних зв'язків. Сутність альтернативних покарань полягає у спробі відновлення соціальної справедливості, порушеної злочинцем у межах самого суспільства, не піддаючи злочинця заходам кримінально-правової юрисдикції [2, с. 14].

Метою розробки та впровадження заходів, альтернативних позбавленню волі зазвичай є розширення можливостей кримінальної політики, раціоналізація та підвищення її ефективності з урахуван-

ням принципу дотримання прав і свобод людини, вимог соціальної справедливості та потреб правопорушника у соціальній адаптації, повернення до нормального життя у суспільстві після відбуття покарання.

Статистика призначення кримінальних покарань у західноєвропейських країнах показує, що альтернативні санкції є найбільш частими покараннями, які призначаються судом. Так, аналіз зарубіжного законодавства (КК Нідерландів, КК Німеччини, КК Фінляндії) дозволяє стверджувати, що покарання, передбачені для осіб, котрі вчинили ненасильницькі злочини, а також для осіб, які вчинили насильницькі злочини вперше, не передбачають ізоляцію від суспільства [5, с. 169].

Передумови запровадження альтернативних позбавленню волі покарань такі:

1. Низька ефективність тюремного ув'язнення. Покарання у виді позбавлення волі неодноразово піддавалося критиці з огляду на те, що воно нездатне досягнути головну мету, яка полягає у соціальній реабілітації та виправленні особи, котра вчинила злочин. Тривале позбавлення волі сприяє десоціалізації ув'язнених. Вони почуваються невід'ємними від пенітенціарних інститутів, засудженим доводиться пристосовуватися до злочинної субкультури, а це часто посилює злочинні установки. Численні дослідження свідчать про те, що рівень рецидивної злочинності з боку осіб, які відбули покарання у вигляді позбавлення волі, значно перевищує рівень рецидивної злочинності осіб, котрі відбули альтернативні види покарань.

2. Антигуманний характер позбавлення волі. Відбування покарання, пов'язаного з ізоляцією, призводить до відторгнення особи з боку суспільства та до тривалого процесу постпенітенціарної адаптації. У разі заміни позбавлення волі альтернативними санкціями на перше місце виступає виховний вплив покарання, а не каральний. Засуджений не вилучається із суспільства і не позбавляється своїх соціальних зв'язків, що забезпечує можливість почуватися повноцінним членом суспільства.

Покаранням, не пов'язаним із позбавленням волі, притаманні: відсутність ізо-

ляції засудженого; дотримання певних умов відбування покарання; збереження певного соціального статусу засудженого; застосування до засудженого певних обмежень; збереження сімейних стосунків, соціальних зв'язків, професійної кваліфікації; економічна, соціальна та морально-психологічна вигідність; присутність каральної функції; формування у засудженого загальноприйнятих навичок поведінки у суспільстві [6, с. 16].

3. Економічна обґрунтованість застосування альтернатив. У країнах Європейського Союзу у зв'язку із застосуванням альтернатив позбавлення волі дедалі більшу увагу звертають на їх компенсаційний характер, тобто можливість відшкодування заподіяної шкоди. Покаранню надається додаткове значення: не тільки карально-виховне, а й компенсаційне. Зарубіжні емпіричні дослідження свідчать про те, що більшість потерпілих, за винятком постраждалих від особливо тяжких злочинів, більше зацікавлені в отриманні відшкодування завданої шкоди, ніж у суворому покаранні злочинця. До того ж кошти, необхідні для виховання і здійснення контролю за правопорушником, не ізольованим від суспільства, порівняно з витратами на утримання засудженого у пенітенціарній установі, є менш витратними для державного бюджету [5, с. 159].

Із 80-х рр. ХХ ст. поряд із дослідженнями науковців активно приймалися міжнародно-правові акти, які були фундаментом змін у каральній політиці країн і рушійною силою в пошуку альтернатив позбавленню волі. 14 грудня 1990 р. резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 45/110 був прийнятий основний міжнародно-правовий документ у цій сфері – Стандартні мінімальні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням (Токійські правила). У ньому містяться основні принципи та рекомендації щодо сприяння використанню заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням, а також мінімальні гарантії для осіб, щодо яких застосовуються альтернативи позбавленню волі. Цей документ має рекомендаційний характер і повинен застосовуватися з урахуванням політичних, економічних, соціальних і культурних умов кожної конкретної країни, а також цілей і задач її системи

кримінального правосуддя. Токійські правила рекомендують державам регулярно проводити дослідження проблем застосування заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням, і з урахуванням їх результатів планувати та здійснювати відповідні програми щодо широкого впровадження альтернативних заходів у практику судових і правоохоронних органів.

Низка важливих міжнародно-правових документів розроблена у рамках Ради Європи, насамперед рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R(92) 16 від 19 жовтня 1992 р. «Європейські правила щодо громадських санкцій і заходів», які покликані стати основою для національних законодавчих органів і практиків по застосуванню покарань, не пов'язаних із позбавленням волі. На відміну від Токійських правил, Європейські правила містять набагато докладніші рекомендації щодо методів роботи виконавчих органів, участі у їхній діяльності громадськості, приватних осіб, щодо кадрів і підбору персоналу служб, що виконують покарання без ізоляції засудженого від суспільства.

У міжнародно-правових актах містяться такі поняття, як: «заходи, не пов'язані з тюремним ув'язненням», «непенітенціарні заходи» (Токійські правила), «громадські санкції та заходи» (Європейські правила щодо громадських санкцій і заходів), «покарання, альтернативні позбавленню волі», «альтернативні міри», «альтернативи тюремному ув'язненню» (Резолюція № 76 (10) «Про деякі міри покарання, альтернативні позбавленню волі» прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 9 березня 1976 р.) [7, с. 55–59].

Перелік міжнародно-правових документів, які спеціально присвячені альтернативним санкціям, невеликий, і в майбутньому вимагає свого вдосконалення і розвитку. Найбільш комплексним міжнародним документом у сфері альтернатив тюремного ув'язнення є Токійські правила, у яких передбачено (ст. 8.2) широкий діапазон заходів, альтернативних тюремному ув'язненню: усні санкції, такі як зауваження, догана і попередження; умовне звільнення від відповідальності; покарання, пов'язані з обмеженням у громадських правах; економічні санкції та грошові покарання, такі як

штрафи (разові й у розмірі денної зарплати); конфіскація або постанова про експропріацію; компенсація жертві; умовне покарання або покарання з відстрочкою; умовне звільнення і судовий нагляд; ухвала про виконання суспільно корисних робіт; направлення до виправної установи з обов'язковою щоденною присутністю; домашній арешт; будь-який інший вид поводження, не пов'язаний із тюремним ув'язненням; яке-небудь поєднання перерахованих вище заходів.

При призначенні та застосуванні альтернативних заходів правопорушнику повинна бути забезпечена можливість звернення із запитом або скаргами до судового або іншого компетентного незалежного органу.

У межах застосовуваних заходів повинні використовуватися різні методи, такі як індивідуальна робота, групова терапія, програми за місцем проживання. Вибір зазначених методів залежить від біографії особи, схильностей, рівня розумового розвитку, системи цінностей, обставин, які призвели до скоєння злочину. До реалізації відповідних методів може залучатися громадськість і система громадської підтримки.

Токійські правила рекомендують заохочувати громадськість у виконанні заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням. Участь громадськості сприятиме зміцненню відносин між засудженими, їхніми сім'ями та суспільством. Токійськими правилами рекомендовано регулярно проводити конференції, семінари, симпозиуми та інші заходи, що позитивно впливатимуть на усвідомлення громадськістю необхідності участі в реалізації розглянутих заходів. З тією ж метою слід використовувати засоби масової інформації. До такої діяльності можуть залучатися волонтери, яких слід підготувати для виконання конкретних обов'язків. Волонтери надають засудженим і їхнім сім'ям необхідні види допомоги.

Застосування заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням, може супроводжуватися умовами й обмеженнями, порушення яких у серйозних випадках може призвести до тюремного ув'язнення. У разі порушення умов відбування альтернативного покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, воно може бути скасоване або змінене. Таке рішення прийма-

ється тільки після ретельного дослідження фактів. Спочатку слід спробувати змінити зміст призначеного заходу або перейти до іншого заходу, не пов'язаного з тюремним ув'язненням. Тільки вичерпавши ці можливості, можна переходити до позбавлення волі [8, с. 49–52].

У процесі застосування стандартів державам-членам ООН пропонується керуватися такими принципами: 1) забезпечити активну участь громадськості на всіх стадіях реалізації альтернативних заходів; 2) створити належне співвідношення між правами злочинців, їхніх жертв, інтересами громадської безпеки та попередження злочинності; 3) використовувати стандарти з урахуванням національних умов країни та цілей системи кримінального правосуддя; 4) мати широкий набір заходів, щоб гнучко реагувати на характер і ступінь тяжкості злочину, особу й інтереси суспільства.

Призначення міжнародних стандартів полягає в тому, щоб позначити модель тієї чи іншої системи виконання кримінальних покарань, запропонувати державам реальні шляхи для її впровадження як у законодавстві, так і на практиці.

Аналіз зарубіжних систем альтернативних покарань показує, що вони є більш широкими за змістом і розвиненими порівняно з вітчизняною підсистемою альтернативних видів кримінальних покарань.

Застосування покарань, альтернативних позбавленню волі, дозволяє вирішувати кілька завдань. По-перше, альтернативи позбавленню волі зарекомендували себе як головний інструмент скорочення тюремного населення. Серед країн, яким вдається підтримувати низький рівень завантаженості в'язниць завдяки заходам, не пов'язаним із позбавленням волі, – Фінляндія, Норвегія, Данія і Швеція. У більшості країн Європи, Північної Америки й Океанії засуджених, котрі відбувають покарання не в ув'язненні, більше, ніж тих, які перебувають у пенітенціарних установах. Наприклад, у 36 державах-членах Ради Європи у січні 2018 р. було понад 1,76 млн осіб, що знаходилися під наглядом служби пробачії, тобто у середньому 202 людини на пробачії на 100 тис. жителів. Це майже вдвічі більше порівняно зі співвідношенням чисельності тюремного населення – 102

на 100 тис. жителів [3]. Зниження чисельності тюремного населення надає можливість поліпшити умови їх утримання і підвищити ефективність виконання покарання у вигляді позбавлення волі. По-друге, в конкретному випадку менш жорсткий кримінально-правовий вплив на особу, що вчинила злочин, зводить до мінімуму ризик її десоціалізації. По-третє, ефективніше вирішується завдання стримування криміналізації суспільства і поширення у суспільстві кримінальної субкультури. По-четверте, застосування таких покарань сприяє економії бюджетних коштів. У своїй сукупності рішення цих завдань здатне забезпечити не тільки здешевлення карної політики, а й її оптимізацію та гуманізацію [6, с. 135].

Тому за сучасних умов вихідною повинна стати позиція про те, що законодавство про кримінальне покарання і практика його застосування повинні відповідати принципам гуманізму і соціальної справедливості. Ця позиція спрямована на формування і здійснення ефективною кримінальної політики, на обґрунтоване співвідношення застосування суворих заходів покарання до злісних злочинців, що

вчинили тяжкі злочини, та інших заходів впливу, не пов'язаних із позбавленням волі, до менш небезпечних правопорушників, виправлення яких можливе без ізоляції від суспільства, але за умов контролю за їхньою поведінкою [1, с. 15].

Висновки Із вищезазначеного випливає, що у призначенні та виконанні кримінальних покарань наявна стійка тенденція розглядати позбавлення волі як крайній і небажаний захід реагування на злочинність, скорочення його застосування як найбільш витратного і найменш ефективного з позиції виправлення засуджених. Пріоритетним напрямом кримінальної та пенітенціарної політики на тривалу перспективу є удосконалення системи покарань, не пов'язаних з ізоляцією від суспільства, розширення їх переліку та практики призначення, розвиток установ і органів виконання покарань без ізоляції від суспільства. Відбування покарання без ізоляції від суспільства дозволяє особі уникнути негативних психологічних, моральних і фізичних наслідків ізоляції, зберегти соціально корисні зв'язки та життєву перспективу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Черкасов С.В. Кримінологічна концепція альтернативних мір покарання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2005. 19 с.
2. Хромых Е.В. Альтернативные лишения свободы уголовные наказания: теория и практика назначения и исполнения : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Ростов-на-Дону, 2005. 28 с.
3. Prison Trends (2020). URL: <http://www.penalreform.org/resource/global-prison-trends-2020> (дата звернення: 09.06.2021).
4. Крецул В.І. Деякі проблемні питання застосування альтернативних видів покарань в Україні. *Людина і закон: публічно-правовий вимір* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «VII Прибузькі читання», 25–26 листопада 2011 р. Миколаїв, 2011. С. 154–156.
5. Дикаева М.С. Назначение и исполнение уголовных наказаний в России: криминологический анализ : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Калининград, 2016. 271 с.
6. Богатирьев И.Г. Кримінальні покарання, не пов'язані з позбавленням волі (теорія і практика їх виконання кримінально-виконавчою інспекцією) : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2006. 32 с.
7. Мозгова В.А. Поняття альтернативних покарань: теоретичний аспект. *Держава і право*. 2012. Вип. 55. С. 55–59.
8. Заручьевский К.В. Цели применения мер, несвязанных с тюремным заключением, в контексте Токийских правил. *Безопасность уголовно-исполнительной системы*. 2011. № 1 (13). С. 49–52.

REFERENCES:

1. Cherkasov, S.V. (2005). Kryminolohichna kontseptsiia alternatyvnykh mir pokarannia [Criminological Concept of Alternative Punishments]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odessa [in Ukrainian].

2. Khromyh, E.V. (2005). Alternativnye lisheniya svobody ugovolnye nakazaniya: teoriya i praktika naznacheniya i ispolneniya [Alternatives to imprisonment: theory and practice of imposition and enforcement of sentences]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Rostov n/D [in Russian].
3. Global Prison Trends (2020). [Global Prison Trends]. Retrieved from <http://www.penalreform.org/resource/global-prison-trends-2020> [in English].
4. Krecul, V.I. (2011). Deiaki problemni pytannia zastosuvannia alternatyvnykh vydiv pokaran v Ukraini [Some problematic application issues alternative types of punishment in Ukraine]. *Lyudina i zakon: publichno-pravovij vimir – Man and the law: the public-legal dimension: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference “VII Pribuzki readings”*. (pp. 154–156). Mykolaiv [in Ukrainian].
5. Dikaeva, M.S. (2016). Naznachenie i ispolnenie ugovolnykh nakazaniy v Rossii: kriminologicheskiy analiz [Appointment and execution of criminal sentences in Russia: criminological analysis]. *Candidate's thesis*. Kaliningrad [in Russian].
6. Bohatyryov, I.G. (2006). Kriminalni pokarannya, ne poviazani z pozbavlenniam voli (teoriia i praktyka yikh vykonannya kryminalno-vykonavchoiu inspektsiieiu) [Criminal penalties which are not connected with imprisonment (theory and practical implementation by probation offices)] *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
7. Mozgova, V.A. (2011). Poniattia alternatyvnykh pokaran: teoretychnyi aspekt [The concept of alternative punishments: theoretical aspect]. *Derzhava i pravo – State and law*, 55, 55-59 [in Ukrainian].
8. Zaruchevskij, K.V. (2011). Tseli primeneniya mer, nesvyazannyh s tyuremnyim zaklyucheniem, v kontekste Tokijskih pravil [The aims of non-custodial measures in the context of the Tokyo rules]. *Bezopasnost ugovolno-ispolnitelnoj sistemy – Penal system security*, 1 (13), 49–52 [in Russian].